

A szigorított javító-nevelő munka

Hazánkban a lakosság döntő többsége a szocialista normák szerint él és dolgozik. A munkaképes korúak száma több mint hatmillió, ebből aktív kereső: ötmillió. A kereső foglalkozással nem rendelkezők többsége is hasznos tevékenységet végez: tanuló, háztartásbeli. Sokan pedig alkalmi munkából élnek.

Sajnos azonban egyre emelkedik azok száma, akik kivonják magukat a rendszeres munkavégzés alól, és megélhetésüket a társadalom kárára biztosítják. Munkátlan életvitel, a társadalom nyújtotta törvényes lehetőségek visszautasítása, a társadalmi normákkal való szembehelyezkedés jellemzi ezeket az embereket. Életmódjuk nemegyszer bűncselekmények elkövetésébe torkollik. A hatóságok évente 15-20 ezer személlyel szemben intézkednek közveszélyes munkakerülés — és az ehhez gyakran kapcsolódó — üzletszerű kéjelgés, illetőleg tartás elmulasztása miatt. A közveszélyes munkakerülők tényleges létszáma ennél magasabb, s zömmel fiatalok, illetőleg fiatal felnőttek.

A közveszélyes munkakerülők emelkedő száma magában hordja a bűnözés növekedésének veszélyét, és nyugtalanítja a közvéleményt. E jelenség megelőzése és megszüntetése érdekében a Politikai Bizottság 1984. április 25-én hozott határozatában megfogalmazott alapelveknek megfelelően a módosított Büntető Törvénykönyv 1985. január 1-i hatállyal bevezetett egy új büntetési nemet, a szigorított javító-nevelő munkát.

A munkakerülők hasznos, rendszeres munkavégzésre való szorítása a társadalom széles körű támogatását igényli, ugyanakkor nem nélkülözhetők a büntetőjogi eszközök sem. Ezért vált szükségessé a büntetőjogi szabályozás továbbfejlesztése.

Jogi rendelkezések

A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény, a büntetések és intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. számú törvényerejű rendelet és a büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény a következő elképzelések szerint módosult.

A munkakerülők rendszeres munkára szoktatása szükségessé teszi egyfelől helyhez kötésüket, másfelől életvitelük szorosabb felügyeletét. Ezért indokolt az új büntetési nem, a szigorított javító-nevelő munka bevezetése. A szigorított javító-nevelő munka az elítéltet munkára kötelezi, és korlátozza személyi szabadságában. Az elítélt köteles azon a munkahelyen dolgozni, abban a helységben tartózkodni és azon a szálláson lakni, amelyet a bíróság, illetve a büntetésvégrehajtás kijelölt számára. A szállást a büntetésvégrehajtás felügyeli, az elítélt pedig köteles annak rendjét megtartani.

A szigorított javító-nevelő munka legrövidebb tartama egy, leghosszabb tartama két év. Halmazati és összbüntetés esetén: három év. Ha az elítélt kivonja

Itt élnek a szigorított javító-nevelő munkára ítélt férfiak

magát a büntetés végrehajtása alól vagy kötelességeit súlyosan megsérti, akkor a szigorított javító-nevelő munka hátralévő részét át kell változtatni szabadságvesztésre. Ez esetben egy nap szigorított javító-nevelő munkának egy nap szabadságvesztés felel meg.

A szigorított javító-nevelő munka közveszélyes munkakerülés vétsége miatt szabható ki. De az elkövető akkor is szigorított javító-nevelő munkára ítéltető, ha a közveszélyes munkakerülésen kívül olyan bűncselekményt követett el, amelynek büntetési tétele nem súlyosabb három év szabadságvesztésnél. Halmozati büntetesként kiszabható tehát szigorított javító-nevelő munka akkor is, ha üzletszerű kéjelgést, vagy kisebb jelentőségű vagyon elleni bűncselekményt követett el a közveszélyes munkakerülő.

Ha a közveszélyes munkakerülő fiatalkorú, átnevelésének sajátos büntetőjogi eszköze a javítóintézeti nevelés.* Ezért szigorított javító-nevelő munka alkalmazására nincs lehetőség fiatalkorú esetében. Szolgálati viszonyának fennállása alatt katonát sem lehet szigorított javító-nevelő munkára ítélni.

Közveszélyes munkakerülést csak munkaképes személy követhet el. Aki tehát egészségi, fizikai vagy elmeállapota miatt nem alkalmas rendszeres munkavégzésre, az bűncselekmény alanyává nem válhat, mert a szükséges feltételekkel nem rendelkezik. Meg kell azonban jegyezni, hogy a közveszélyes munkakerülés megállapítását a csökkent munkaképesség ténye egymagában nem zárja ki. Ilyen esetben természetesen a szigorított javító-nevelő munka kiszabása nagyobb körültekintést igényel az ítélező bíróság részéről, mert a büntetés végrehajthatatlansága módfelett akadályozza a büntetési cél megvalósítását.

A közveszélyes munkakerülés akkor állapítható meg, ha az egyén nem létesít munkaviszonyt, nem végez rendszeres munkát és ezáltal életvitele bűncselekmé-

* Közveszélyes munkakerülést csak olyan fiatal követhet el, aki már betöltötte 16. életévét. Oktatási rendszerünkben a tankötelezettség ugyanis a 16. életév betöltéséig tart. Ha a fiatalkorú még nem érte el ezt az életkort, akkor igazgatási úton kell tanulmányi kötelezettsége teljesítését, illetőleg a munkába állását biztosítani. 16 éven aluli állampolgár közveszélyes munkakerülés elkövetője nem lehet.

nyek elkövetésének veszélyét rejti magában. Ilyen megítélés alá esik az is, aki önálló keresetre utalt személy, mégis másokkal tartatja el magát. Aki létfenntartásához felhasználja szülei, rokonai, házastársa anyagi támogatását, ugyanakkor csavarog, rendszeresen látogatja a szórakozóhelyeket, illetve olyan élősdit magatartást tanúsít, amely összeegyeztethetetlen a szocialista erkölcsi felfogással, életmóddal.

A törvény módosítása bővíti a közveszélyes munkakerülés tényállását. Ugyanis a Btk. 266. §-ának eredeti rendelkezése mellett — amely feltételezi, hogy közveszélyes munkakerülés vétsége vagy szabálysértése miatt az elkövetőt már megbüntették —, bevezeti a tartósan munkakerülő életmód fogalmát.

Azok a személyek, akiknél a dologtalanság életformává vált, a közveszélyes munkakerülés e formájához sorolhatók. A munkakerülő életmód tartós folytatásának megállapítása általában akkor indokolt, ha az elkövető mintegy fél éven át ilyen magatartást tanúsít. Ha csavarog, italozik, ha züllött társaság tagja, és életvitelén saját elhatározásából nem kíván változtatni.

Különösen azokkal szemben indokolt ennek a büntetési nemnek az alkalmazása, akik munkakerülő életmódjuk miatt nem teljesítik tartási kötelezettségüket, és életvitelükkel összefüggésben követnek el vagyon elleni, illetőleg a közrendet, a közbiztonságot sértő-veszélyeztető bűncselekményeket.

Nem kizárt a szigorított javító-nevelő munka kiszabása a különös és többszörös visszaesőkkel szemben sem, ha az elkövetés körülményeiből és az elkövető személyiségének vizsgálatából az a következtetés vonható le, hogy a személyi szabadság elvonása helyett annak korlátozása, kiegészítve huzamosabb munkavégzési kötelezettséggel, szolgálja a büntetési cél jobb elérését.

A súlyos fokú alkoholos elkövetők esetében elsőbbsége van az alkoholisták kényszergyógyítására vonatkozó rendelkezéseknek.

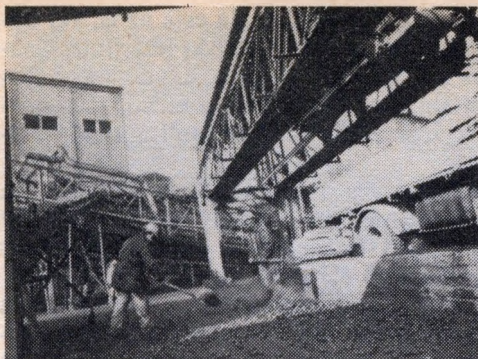
A közveszélyes munkakerülés módosított szabályai szigorúbbak, mint régen. A kiszabható szabadságvesztés felső határa egy évről kettőre emelkedett, azonkívül van egy új, korábban ismeretlen elkövetési alakzata — a tartósság. Az új rendelkezésnek visszaható hatálya nincs, a szigorított javító-nevelő munka büntetést csak 1985. január 1-e után megvalósított közveszélyes munkakerülés eseteiben lehet alkalmazni.

A végrehajtás szabályai

A jogszabály a szigorított javító-nevelő munka végrehajtásának feladatát a büntetésvégrehajtási testületre ruházta. A szigorított javító-nevelő munka végrehajtásával a büntetésvégrehajtás új, az eredeti büntetésvégrehajtási feladatoktól jelentős mértékben eltérő, jellegében más feladatot kapott.

A hatályba lépett jogszabályok alapján a szigorított javító-nevelő munkát — felszabad intézmény lévén — a büntetésvégrehajtási testület felügyelete alatt álló munkásszálláson és az erre a célra kijelölt munkahelyen kell végrehajtani. A büntetésvégrehajtás olyan, általában nehéz fizikai munkát igénylő vállalatokhoz igyekszik telepíteni a munkahelyeket, ahol tartós munkaerőhiány van és biztosítható, hogy a munkáltatás megfelelő társadalmi, gazdasági haszonnal jár.

A szigorított javító-nevelő munka végrehajtásának jogi szabályozása során a következő elképzelések érvényesülnek. A szigorított javító-nevelő munka nem szabadságvesztés, de az elítélt személyi szabadságát jelentősen korlátozza. A büntetés végrehajtására kijelölt intézetből az elítélt csak azon a napon távozhat el, amelyen nem dolgozik. Távozásához az intézet engedélyét kell kérnie. A büntetésvégrehajtás a szigorított javító-nevelő munka végrehajtása során biztosítja az elítélt elhelyezését, foglalkoztatását, anyagi, egészségügyi ellátását, a neveléshez

A dorogi szénbányában foglalkoztatják a férfiakat

Az Újpesti Bőrgyárban dolgoznak a nők

szükséges feltételeket, valamint a büntetés céljával nem ellentétes jogainak gyakorlását.

Az elítélt az intézet területén szabadon mozoghat, kivéve azt a területet, ahol tilos tartózkodnia. A napirendet a bv.-intézet parancsnoka határozza meg, melytől csak engedéllyel lehet eltérni.

A szigorított javító-nevelő munkára ítélt felügyeletét az intézetben a büntetésvégrehajtás, a munkahelyen pedig a munkáltató látja el. Az elítélteket a munkáltató által rendelkezésre bocsátott szálláson helyezik el. A szálláskörleten a fegyelem betartása érdekében személyi motozás, biztonsági ellenőrzés, biztonsági elkülönítés és meghatározott kényszerítő eszközök vehetők igénybe. Az intézet rendjét, biztonságát fenyegető veszély elhárítása érdekében az elítélttel szemben csak akkor alkalmazható kényszerítő eszköz, ha az illetőt előzetesen figyelmeztették. A kényszerítő eszközök közül élni lehet a testi kényszerrel, a könnygázszóró palackkal, a bilinccsel és a gumibottal.

A szigorított javító-nevelő munka végrehajtása során — a lehetőségek szerint — biztosítani kell az elítélt nevelését — rendszeres fizikai munkával, az intézet rendjének szabályozásával, a közművelődési lehetőségek és a közösségi életben való részvétel garantálásával. Szabad időben a nevelés fő formája a közösségi nevelés, amely a szociális ügyintéző által irányított önkormányzati rendszerben valósul meg. A feltételek megléte esetén bevonható az elítélt az iskolai oktatásba, de szakképzésére is sor kerülhet.

Az intézetben az elítéltek öntevékeny szervezete részt vesz az intézet rendjének fenntartásában, a szabad idő hasznos eltöltésének megszervezésében és a termelőmunka megszervezésében egyaránt.

Az elítélt munkáltatásáról a büntetésvégrehajtás gondoskodik úgy, hogy vállalatokkal polgárjogi szerződést köt. A szigorított javító-nevelő munkára ítélt vagy a büntetésvégrehajtással szerződésben álló külső munkáltatónál dolgozik, vagy — meghatározott, szűk létszámban — az intézet fenntartási és működtetési munkájában vesz részt.

A munkáltató köteles az elítéltet a kijelölt munkával foglalkoztatni; és arról is gondoskodnia kell, hogy ne érje őket büntetésükkel össze nem függő hátrány. Az elítélt munkára nevelése érdekében fel kell használni a munkahelyi közösség és a társadalmi szervezetek segítségét, valamint meg kell teremteni az ehhez szükséges feltételeket. Ha az elítélt a megjelölt időpontban nem jelentkezett munkára, ha kivonta magát a büntetés végrehajtása alól, ha súlyosan megsértette a munkafegyelmet, vagy igénybe kívánja venni az évi pihenőidőt, a munkáltató haladéktalanul értesíti az intézetet.

Az elítélt a szigorított javító-nevelő munka végrehajtása alatt nem munkaviszony, hanem büntetésvégrehajtási jogviszony alapján végzi munkáját. A helyzetét az határozza meg, hogy megilletik mindazok a munkája végzésével kapcsolatos jogok, amelyek nincsenek ellentétben a büntetés céljával.

Az elítélt munkavégzéssel kapcsolatos jogaira és kötelezettségeire a munkajog általános rendelkezései az irányadók, a szigorított javító-nevelő munka sajátosságaiból fakadó eltérésekkel. Az elítélt nem létesít munkaviszonyt a munkáltatóval, de a szigorított javító-nevelő munka tartamát társadalombiztosítási szempontból be kell számítani a szolgálati időbe.

Az intézet rendjét, illetőleg a munkafegyelmet vétkesen megsértő elítélttel szemben az intézet a következő fegyelmi büntetéseket alkalmazhatja: feddés, munkabércsökkentés, eltiltás az intézet, illetőleg a kijelölt helyiség elhagyásától. A munkabércsökkentés mértéke öt százaléktól tizenöt százalékig, időtartama pedig három hónapig terjedhet. Az elítélt az intézet elhagyásától legfeljebb harminc napra, a kijelölt helyiség elhagyásától pedig maximum két hónapra tiltható el. Az elítélt hozzátartozóival a fegyelmi büntetés végrehajtása alatt is levelezhet, kaphat tőlük csomagot, fogadhatja látogatásukat.

Példamutató magatartásáért, vagy a munkában elért eredményéért az elítélt a következő jutalomban részesíthető: dicséret, tárgy-, illetve pénzjutalom, valamint a fegyelmi büntetés elengedése.

Intézkedések a végrehajtás érdekében

A Honvédelmi Bizottság 1985. január 17-i határozata alapján kezdtük meg a szigorított javító-nevelő munka végrehajtásához szükséges feltételek megteremtését.

Már a Honvédelmi Bizottság által jóváhagyott előterjesztés kidolgozásakor számoltunk azzal, hogy a Baracskai Fogház területén lévő robozi körletet alakítjuk át befogadó- és elosztóhelyé. Mintegy 1,5 millió forintos költséggel kétszer 40 fő (férfiak-nők) elhelyezésére alkalmas szálláskörletet hoztunk létre, kiegészítve a szükséges szociális és egészségügyi helyiségekkel. A szálláskörlet ugyan elkészült, de az üzembe állítással kapcsolatban problémák merültek fel: a jogszabályok értelmében a szigorított javító-nevelő munkára ítéltet munkásszállás jellegű körülmények között kell elhelyezni, a fogház területén lévő begyűjtőállomás pedig ennek a célnak nem felelt meg. Az esténkénti kimenőre, a hétfégi eltávozásra induló elítéltek zavarták a fogház normális működését, ezért más megoldást kellett keresnünk.

Annak érdekében, hogy megfelelő elhelyezési körülményeket és munkáltatási lehetőséget tudjunk biztosítani, szükségessé vált a martonvásári, volt katonai létesítmény átvétele. A MÁV kezelésében lévő objektum ugyan 14 millió forintjába került a büntetésvégrehajtásnak, de így biztosítani lehet 300-400 fő elhelyezését, s a létesítményhez tartozó földterületen meg lehet oldani az elítéltek átmeneti foglalkoztatását is.

Ezzel párhuzamosan tárgyalásokat folytattunk több vállalattal a szigorított javító-nevelő munkára elítéltek foglalkoztatása érdekében. Ám az 1985. január 1-től életbe léptetett új gazdasági szabályozórendszer egyik alapvető célkitűzése az élők munkával való takarékoskodás. Ebből adódóan a szigorított javító-nevelő munkára ítélt dologtalan, munkakerülő életmódot folytató elítélteket a vállalatok általában nem szívesen foglalkoztatják. Így fel kellett készülnünk arra is, hogy a szigorított javító-nevelő munkára ítélték jelentős részét a büntetésvégrehajtás kezelésében lévő objektumokban kell elhelyezni és foglalkoztatni.

Az első szigorított javító-nevelő munkát végrehajtó intézmény a Martonvásári Büntetésvégrehajtási Intézet. A szigorított javító-nevelő munkára ítétek foglalkoztatásának megoldására két vállalattal kötöttünk szerződést. A Dorogi Szénbányák Vállalata 140 férfi, a Budapesti Bőripari Vállalat Újpesti Bőrgyára 60 nő elhelyezését és foglalkoztatását vállalta. Az intézet rezsimjének kialakítása lezárult, az épületek átalakítása is a befejezéshez közeledik.

A martonvásári intézet ellátja tehát a központi gyűjtő- és elosztóintézet szerepét is. Biztosítja itt a szigorított javító-nevelő munkára ítétek teljes ellátását, munkáltatását — befogadásuktól a vállalathoz történő kiszállításig —, valamint azoknak az elhelyezését és munkáltatását, akik — fenntartási vagy egyéb munkát végezve — nem kerülnek vállalatokhoz.

A szigorított javító-nevelő munka bevezetésének végrehajtásához szükséges feltételeket a büntetésvégrehajtási testület megteremtette. De a büntetési nem bevezetésével kapcsolatban néhány probléma felmerült:

— Mind a Politikai Bizottság, mind a Honvédelmi Bizottság határozata, mind a rendőri szervek előzetes tájékoztatása szerint sokkal jelentősebb számú elítéltállományra számítottunk. Ehhez képest a szeptember 1-i létszámunk 148 fő.

— A jogszabályok szerint a szigorított javító-nevelő munkára ítétek foglalkoztatását polgári vállalatoknál kell megoldanunk. Jelenleg két vállalattal van polgárjogi szerződésünk. 1985. július 1-től meg kellett volna kezdenünk a munkásszállások feltöltését, de erre nem került sor a munkásszállás-építés elhúzódása miatt. Ez nagy szerencse, mert egyébként nem tudtunk volna eleget tenni a szerződésben vállalt — különösen létszámbeli — kötelezettségeinknek. Ez azzal a veszéllyel járt volna, hogy újabb szerződő vállalatot kellett volna találnunk.

— Tárgyalásainkat az Oroszlányi Szénbányákkal, a Csepel Vas- és Fémművekkel, a Borsodi Vegyi Kombináttal, a MÁV Dunakeszi Üzemével stb. tovább folytatjuk, de a fentebb említett problémák miatt újabb szerződések megkötésére egyelőre nem vállalkozunk.

A hatályba lépett jogszabályok alapján a bíróságok 1985 elején már megkezdtek az új büntetési nem, a szigorított javító-nevelő munkára való ítétek alkalmazását. Februárban 6, április 30-ig 40, szeptember 5-ig 175 jogerősen elítéltet fogadtunk be a Martonvásári Bv. Intézetbe. A jelenlegi létszám 158, ebből férfi 122, nő pedig 30. Az intézettől 36 elítélt 42 alkalommal maradt távol önkényesen, távozott el engedély nélkül. A távollévők közül tizenhárom önként, tizenkilencen pedig rendőri intézkedés, előállítás nyomán tértek vissza. A szigorított javító-nevelő munka szabadságvesztésre történő átváltoztatására 17 esetben került sor.

*

A szigorított javító-nevelő munka új, nevelő jellegű jogszolgáltatás, hatékony végrehajtása tehát társadalmi, politikai érdek. Bevezetésével a büntetésvégrehajtás nehéz és jelentős feladatot kapott, melyet csak akkor tud megvalósítani, figyelembe véve a személyi állomány leterheltségét és a gazdasági adottságokat, ha az állami szervek támogatják.

Dr. Kardos Sándor—Markó István